

TEMA 2. LA UNIÓ EUROPEA EN L'ACTUALITAT

Curs acadèmic 2022 - 2023

MARÍA CARRO PITARCH

**PROFESSORA CONTRACTADA PREDOCTORAL DEL DEPARTAMENT DE
DRET INTERNACIONAL PÚBLIC (ACIF 2021)**

Aquesta obra està protegida amb una [Llicència Creative Commons Atribució-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 Internacional](#).

With the support of the Erasmus+ Programme of the European Union

1. ELS VALORS, ELS OBJECTIUS I ELS PRINCIPIS FONAMENTALS DE LA UNIÓ

A. ELS VALORS DE LA UE

B. ELS OBJECTIUS DE LA UE

C. ELS PRINCIPIS FONAMENTALS DE LA UE

A. ELS VALORS DE LA UNIÓ EUROPEA

1. Art. 2 TUE

⊙ Primera frase: enumera els valors: “La Unió es fonamenta en els valors de respecte de la dignitat humana, llibertat, democràcia, igualtat, estat de dret i respecte dels drets humans, inclosos els drets de les persones pertanyents a minories”.

- Novetats Tract. Lisboa:

- Respecte de la dignitat humana

- Igualtat

- Respecte dels drets de les minories

⊙ Segona frase: valors comuns a la UE i als EM: “Aquests valors són comuns als estats membres en una societat caracteritzada pel pluralisme, la no discriminació, la tolerància, la justícia, la solidaritat i la igualtat entre dones i homes”

- Característiques comunes a la societat europea i a societats nacionals

⊙ No són valors exclusius UE i EM (ideologia europea occidental i altres)

2. S'especifiquen els valors a perseguir en l'acció exterior de la UE:

⊙ Art. 3.5 TUE

⊙ Art. 21.2 TUE

⊙ Art. 32 §1 TUE (només per a la PESC)

⊙ Art. 42.5 TUE (només per a la PCSD)

B. ELS OBJECTIUS DE LA UNIÓ EUROPEA

- 1. Els objectius d'una OI = raons o fins per a l'assoliment dels quals es crea (OI = ens funcionals)**
  - ⊙ D'acord amb les competències (i el seu abast) atribuïdes a cada OI
- 2. Objectius generals de la UE: [Art. 3.1-4 TUE](#)**
  - ⊙ “[...] promoure la pau, els seus valors i el benestar dels seus pobles”
  - ⊙ Informen tota l'acció legislativa i política de la UE. Si no, impugnar legalitat actes europeus
  - ⊙ Desenvolupats en les disposicions d'aplicació general (o transversal) en [art. 7 a 17 TFUE](#)
- 3. Tipus d'objectius:**
  - ⊙ Econòmics: establiment mercat interior, economia social de mercat altament competitiva, progrés...
  - ⊙ Polítics: oferir un ELSJ, combatre l'exclusió social i la discriminació
- 4. Són objectius a aconseguir exercint les competències atribuïdes en els tract. ([art. 3.6 TUE](#); [art. 7 TFUE](#))**

C. 1. ELS PRINCIPIS DEMOCRÀTICS

- ⊙ És un “valor” de la UE i de les seus EM [Art. 2 TUE](#)
- ⊙ Contingut [Art. 9-12 TUE](#)
- ⊙ Novetats Tract. Lisboa:
  - Iniciativa legislativa popular europea [Art. 11.4 TUE](#)
  - Mecanisme d'alerta primerenca [Art. 12, b\) TUE](#)

C.1.1. El principi de la democràcia representativa

- ⊙ La UE es basa en la democràcia representativa [Art. 10.1 i 4 TUE](#)
- ⊙ Representació directa dels ciutadans en el PE [Art. 10.2, §1 TUE](#)
  - Eleccions cada 5 anys (acte eleccions PE per sufragi universal directe, 1975)
- ⊙ Representació indirecta en el Consell Europeu i en el Consell [Art. 10.2, §2 TUE](#)

C.1.2. El principi de la democràcia participativa

- ⊙ La UE fomenta el principi de la democràcia participativa [Art. 11.1 TUE](#). A través:
  - “Llibres verds”, “llibres blancs”...
  - Iniciativa legislativa popular [Art. 11. 4 TUE](#); [Art. 24, §1 TFUE](#)
    - [Reglament \(UE\) 2019/788 del Parlament Europeu i del Consell](#) (Nou 2020!)
    - [Regl. \(UE\) núm. 211/2011, del PE i del Consell](#) (antic)

C.1.3. La participació dels parlaments nacionals en el bon funcionament de la UE

- ⊙ Novetat Tract. Lisboa. El TUE reconeix competències als parlaments nacionals en 6 àmbits. [Art. 12 TUE](#)

C.2. EL PRINCIPI DE RESPECTE DELS DRETS HUMANS

- ⊙ És un “valor” de la UE i dels EM [Art. 2 TUE](#)
- ⊙ Control del compliment pel TJUE (jurisprudència des de 1974).
- ⊙ Codificació
  - Dimensió interna:
    - CDFUE mateix valor que els tractats constitutius + obligació d'adherir-se. [Art. 6 TUE](#)
    - Condició als candidats a ingressar a la UE. [Art. 49 TUE](#)
    - Mecanisme de sanció per violació als EM. [Art. 7 TUE](#) i [art. 354 TFUE](#)
  - Dimensió externa:
    - UE ha d'afirmar i promoure la protecció dels DF. [Art. 3.5 TUE](#)

C.3. EL PRINCIPI DE LA PROMOCIÓ DE LA JUSTÍCIA SOCIAL

- ⊙ TJCE: [Sent. Defrenne II, 1976, §10](#) → “la CEE [...] no es limita a una unió econòmica, sinó que [...] ha de garantir el progrés social”)
- ⊙ Consell Europeu (Estrasburg, 1989): aprova Carta comunitària dels drets socials fonamentals dels treballadors (no vinculant)
  - Exclusió RU + Programa d'acció de la Comissió
- ⊙ En Tract. Maastricht: política social exclosa a protocol complementari per RU
- ⊙ Tract. Amsterdam:
  - Comunitaritza la política social per a tots (RU inclòs)
  - Introdueix nou títol sobre l'ocupació
- ⊙ Tract. Lisboa: [Art. 3.3 TUE](#) i [Art. 9 TFUE](#) + [Art. 27-38 Carta DFUE](#)

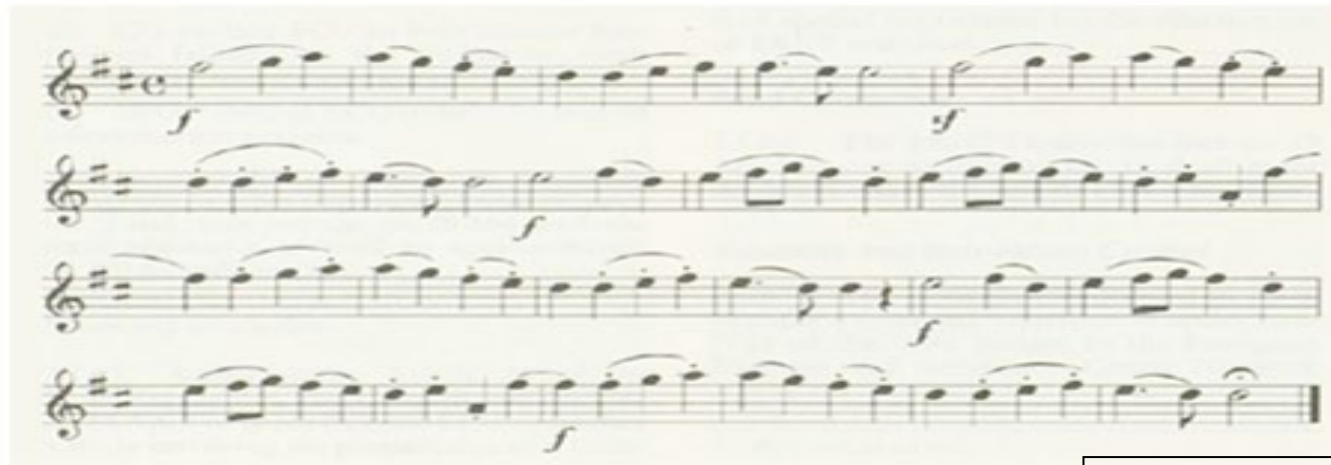
C.4. EL PRINCIPI DE LA COOPERACIÓ LLEIAL

- ⊙ No entre els valors, però PDI *pacta sunt servanda*
- ⊙ En relacions entre EM i UE. Concreció: [Art. 4.3 TUE](#) (adoptaran, ajudaran, s'abstindran)
  - Precisió: [art. 291.1 TFUE](#)
- ⊙ En les relacions interinstitucionals: [art. 13.2 in fine TUE](#)
  - Concreció: [art. 295 TFUE](#)

SÍMBOLS DE LA UE

Lema "Unida en la diversitat"

L'himne europeu

L'euro

La bandera europea

Dia d'Europa, 9 de maig

2. LA CONDICIÓN D'ESTAT MEMBRE

A. L'ADQUISICIÓ DE LA CONDICIÓN D'ESTAT MEMBRE

B. LA SUSPENSIO DE DRETS DERIVATS DE LA CONDICIÓN DE MEMBRE

C. LA RETIRADA DE LA UNIO EUROPEA

A.1. LES CONDICIONS D'ADHESIÓ

1. Qui són EM de la UE?

- ⊙ Els sis estats fundadors de les tres CE
- ⊙ Els 22 estats que s'han adherit amb posterioritat
  - Tots ells s'enumeren en l'art. [52.1 TUE](#)
- ⊙ Menys RU (Brèxit)

2. Àmbit d'aplicació territorial dels tract.:

- ⊙ [Art. 52.2 TUE](#) → [Art. 355 TFUE](#)
- ⊙ Tracte privilegiat de les illes llunyanes [Art. 349 TFUE](#)

3. L'admissió de nous estats a la UE

- ⊙ Condicions per a l'admissibilitat: [art. 49, §1, lín. 1 TUE](#)
  - Ser “estat” [Acte TJ Regió Valona 1997](#)
  - Ser estat “europeu” (problema: indefinició d'Europa)
  - Respectar els valors de l'art. 2 TUE
    - Criteris d'elegibilitat [Art. 49, §1 TUE in fine](#) → [Consell Europeu de Copenhaguen 1993](#)
      - Polítics: estabilitat INST
      - Econòmics: economia de mercat
      - Jurídics: capacitat d'assumir obligacions

A.2. EL PROCEDIMENT D'ADHESIÓ

⦿ Procediment d'admissió: 3 fases

- **SOL·LICITUD ADMISSIÓ (fase institucional UE)** [Art. 49, §1, lín. 2-3 TUE](#)
  - Estat sol·licitant es dirigeix al Consell
  - Consell informa el PE i els parlaments nacionals
  - Consell consulta Comissió Europea
    - * Dictamen Comissió: identifica els problemes i efectes de l'admissió per a UE i l'estat sol·licitant
  - Dictamen conforme previ del PE
    - * Per majoria
    - * És dictamen conforme (no consultiu) → PE pot vetar
  - Consell decideix per unanimitat
    - * Si decisió positiva → inici negociacions adhesió
- **NEGOCIACIONS D'ADHESIÓ (fase internacional)** [Art. 49, §2, lín. 1 TUE](#)
  - Per principi d'igualtat, estat candidat haurà de complir tot el patrimoni europeu (dret originari i derivat) → QUAN? → Es pacten terminis
  - Existència de cooperacions reforçades → dret d'opció al nou estat membre
  - Resultat negociacions: acord entre EM i estat(s) candidat(s)
    - Tractat i acta d'adhesió

- ENTRADA EN VIGOR (fase nacional) [Art. 49, §2, lín. 2 TUE](#)
  - Atorga veto a cada EM
  - Cada estat candidat pot o no convocar referèndum
  - Espanya: art. 93 CE

- ⊖ El nou estat membre a què s'adhereix?
  - Sol·licita l'ingrés a la UE [Art. 49, §1, lín. 1 TUE](#)
  - Als tract. sobre els quals es funda la UE [Art. 49, §2, lín. 1 TUE](#)

B. LA SUSPENSIÓ DE DRETS INHERENTS A LA CONDICIÓN D'ESTAT MEMBRE

1. Advertiment precrisi: Consell constata “existència risc clar de violació greu” dels valors. [Art. 7.1 TUE](#)

⊖ Consell formula recomanacions

2. Procediment:

⊖ 1/3 EM o Comissió poden plantejar-la.

⊖ EM presenta observacions

⊖ Consell Europeu constata “existència d'una violació greu i persistent” dels valors per unanimitat [Art. 7.2 TUE](#)
(després de prèvia aprovació del PE)

⊖ Consell decreta sancions per majoria qualificada [Art. 7.3, §1-2 TUE](#)

- suspendre “determinats” drets
- mantenir les obligacions

3. No es contempla l'expulsió

- 1. Duració il·limitada de la UE [Art. 53 TUE](#) i [art. 356 TFUE](#)**
- 2. Novetat Tract. Lisboa: possibilitat de retirada voluntària de la UE**
  - ⊙ [Art. 50.1 TUE](#): decisió sobirana de qualsevol EM
  - ⊙ [Art. 50.2 TUE](#): procediment de retirada
    - 1r) EM notifica la seua intenció al CE
    - 2n) Unió i EM negocien per a arribar a un acord
  - ⊙ [Art. 50.3 TUE](#): efectivitat de la retirada: data pactada o, en defecte d'això, als 2 anys de la notificació.
  - ⊙ [Art. 50.5 TUE](#): si se sol·licita el reingrés → procediment admissió
- 3. No contempla la retirada forçada de la UE: expulsió**
  - ⊙ Seria possible? CVDT: possibilitat de donar per acabat el tract. en les relacions amb estat infractor

Timeline: Brexit

2016		2017		2018		2019	
23 June	29 March	19 June	23 March	14 November	30 March	May	17 October
<p>Brexit referendum – 51.89% voted to leave</p> 	<p>Withdrawal notification from UK government</p> 	<p>Start of EU/UK negotiations on withdrawal</p>	<p>Publication of guidelines for future relationship between EU/UK by the European Council</p>	<p>Draft withdrawal agreement between EU and UK</p>	<p>Expiry of (original) two-year period to negotiate withdrawal agreement</p>	<p>European Parliament</p> 	<p>Revised draft withdrawal agreement between EU and UK</p>
2020			2021				
30 January	1 February	▶▶▶▶▶▶	2 March	24 December	31 December	1 January	1 May
<p>Withdrawal Agreement ratified</p>	<p>UK no longer an EU Member State</p> <p>Withdrawal Agreement enters into force</p> <p>Commencement of transition period</p>	<p>Transition period until 31 December 2020: Access to single market and participation in customs union, but no voting rights in EU institutions</p>	<p>Start of negotiations on new partnership between EU and UK</p>	<p>Draft EU-UK Trade and Cooperation Agreement</p>	<p>End of transition period (during which UK was still part of single market and customs union)</p>	<p>Customs border between UK and EU</p> <p>Provisional entry into force of Trade and Cooperation Agreement</p>	<p>Entry into force of the EU-UK Trade and Cooperation Agreement</p>

3. EL RESPECTE DELS DRETS FONAMENTALS A LA UNIÓ EUROPEA

A. LA PROTECCIÓ DELS DRETS FONAMENTALS COM A PRINCIPIS GENERALS DEL DRET

- A.1. La jurisprudència sobre els drets fonamentals del Tribunal de Justícia
- A.2. El seu reflex en els tractats constitutius
- A.3. L'abast de la construcció jurisprudencial

B. LA CARTA DELS DRETS FONAMENTALS DE LA UNIÓ EUROPEA

- B.1. La Carta adoptada a Niça
- B.2. La Carta adoptada a Estrasburg

C. L'ADHESIÓ DE LA UNIÓ EUROPEA AL CONVENI EUROPEU DE DRETS HUMANS

A.1. LA JURISPRUDÈNCIA SOBRE ELS DRETS FONAMENTALS DEL TRIBUNAL DE JUSTÍCIA

1. Desconeixement dels DF en els tractats constitutius inicials

- ⊙ Quan al TJCE se li van plantejar casos en els quals el DCE contradeia els DF, pel principi de primacia del DCE va aplicar els tractats sobre els DF ([Sent. Stork](#)).
- ⊙ Reacció dels tribunals constitucionals alemany i italià: si no es respecten els DF, no reconeix la primacia del DCE

2. Gir copernicà en la jurisprudència del TJCE: respectar DF sobre 3 bases jurídiques †:

- ⊙ [Sent. Stauder, §7](#): PGD
- ⊙ [Sent. Internationale Handelsgesellschaft, §4](#): PGD + tradicions constitucionals comunes als EM
- ⊙ [Sent. Nold, §13](#): PGD + Trad. Const. Comuns als EM + Tractats sobre DF ratificats pels EM
  - Molt prompte, el CEDH té un significat especial o particular
- ⊙ Construcció pretoriana del TJUE: repeteix aquesta doctrina judicial en tots els casos que se li presenten

A.2. EL SEU REFLEX EN ELS TRACTATS CONSTITUTIUS

1. Es va reproduir en el preàmbul AUE i en l'art. F2 del Tract. de Maastricht
2. Amb Tract. Lisboa, en [art. 6.3 TUE](#)

3. Valoració:

- ⊖ (positiu) aclareix que els DF com a PGD són induïts de les trad. constitucionals comunes dels EM i dels tractats internacionals sobre DF subscrits per aquests
- ⊖ (negatiu) redueix els tractats internacionals sobre DF celebrats pels EM al CEDH
  - Jurisprudència del TJUE continua sent més àmplia

A.3. ABAST DE LA CONSTRUCCIÓ JURISPRUDENCIAL

1. Sentència ERT, 1991:

- ⊖ El TJCE no controla tota la conformitat de la legislació nacional amb el CEDH
  - Només quan la legislació nacional pertany a l'àmbit del DCE (avui DUE)

2. Dos límits a l'actuació del TJCE (avui TJUE)

- ⊖ No existia un catàleg de DF → inseguretat jurídica
- ⊖ Legitimació processal activa de l'individu davant el TJ molt reduïda

B.1. LA CARTA ADOPTADA A NIÇA

1. Adoptada pels presidents del PE, del Consell i de la Comissió el 07/12/2000
2. No va formar part del Tract. de Niça → No va formar part del DUE → No va tenir caràcter jur. vinculant
3. Cobreix una llacuna que causava inseguretats jurídica (si bé no és vinculant)
  - ⊙ El TJCE a penes la va aplicar i quan ho va fer va ser per a reafirmar la seua construcció jurisprudencial

B.2. LA CARTA ADAPTADA A ESTRASBURG

1. 12/12/2007: presidents PE, Consell i Comissió proclamen la Carta d'Estrasburg
  - ⊙ No té valor jurídic, és un text polític
  - ⊙ Però després d'entrada en vigor Tract. Lisboa: mateix valor jurídic tract. [Art. 6.1 TUE](#)
2. Àmbit aplicació CDFUE (segueix jurisprudència TJUE): [art. 51.1 CDFUE](#)
3. Contingut: és un text complet de DF que abasta els denominats drets:
  - ⊙ de “primera generació”: drets civils i polítics
  - ⊙ de “segona generació”: drets econòmics, socials i culturals
  - ⊙ de “tercera generació”: dret al medi ambient, etc.
  - ⊙ PERÒ: no atribueix competències noves a la UE: [art. 6.1, §2 TUE](#)
4. Influeix en la jurisprudència del TJUE

Vinculant per a totes les activitats de la UE

54 articles en 6 títols

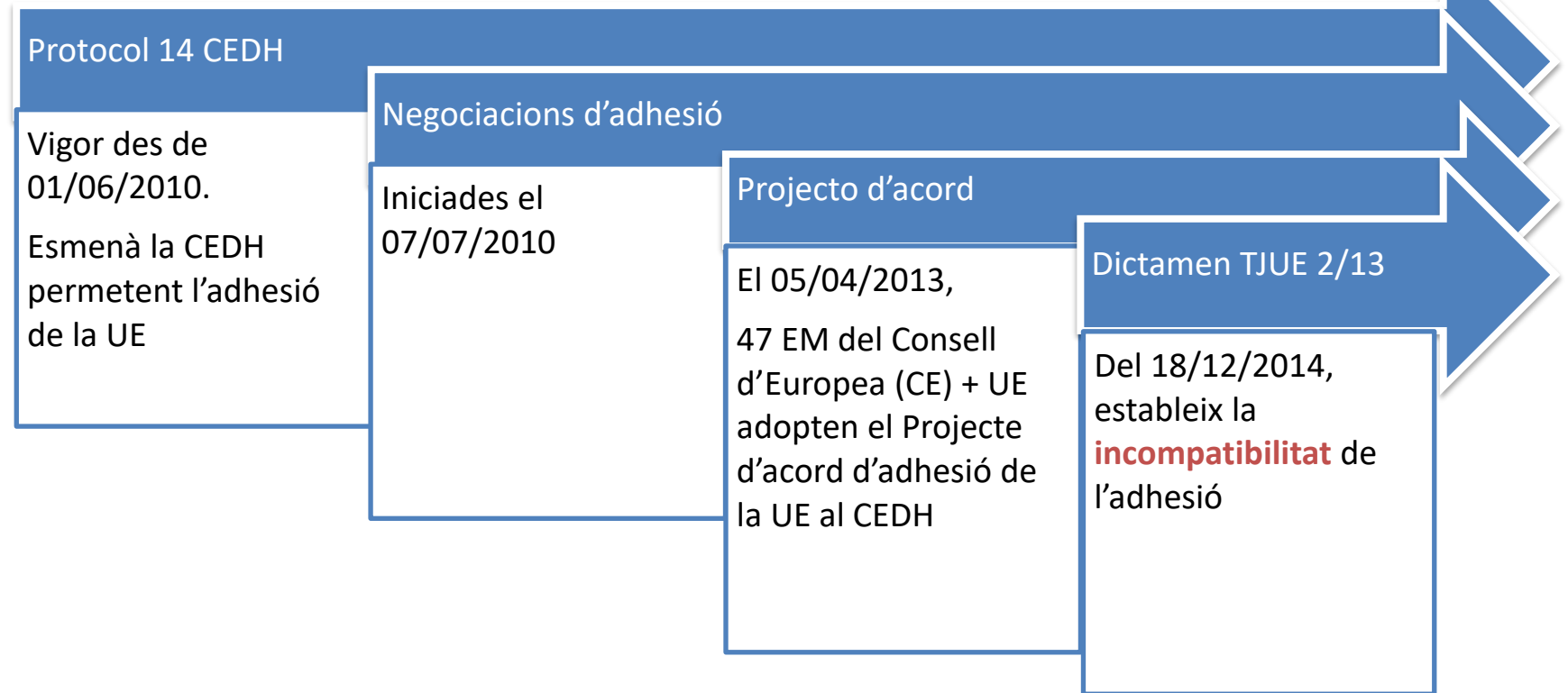

C. L'ADHESIÓ DE LA UE AL CONVENI EUROPEU DE DRETS HUMANS

1. Històricament, intent d'adherir-se → Consell va demanar dictamen al TJCE → 1996: estableix incompetència per a adherir-se

2. Es posa remei amb Tract. Constitucional → Tract. Lisboa: [Art. 6.2 TUE](#) (“s'adherirà”)

3. Per a negociar l'adhesió:

● *Ergo*, de moment les opcions serien reformar els tract. constitutius o revisar el Projecte d'acord. [Art. 218.11 TFUE](#)
→ En negociacions

4. LA CIUTADANIA DE LA UNIÓ EUROPEA

A. LA NOCIÓ DE CIUTADANIA DE LA UNIÓ EUROPEA

- **A.1. Ubicació sistemàtica**
- **A.2. Atribució de ciutadania a la UE**

B. L'ESTATUT DELS CIUTADANS DE LA UNIÓ EUROPEA

- **B.1. El dret de circular i residir lliurement en el territori dels EM**
- **B.2 El dret de sufragi actiu i passiu en les eleccions al PE i en les eleccions municipals de l'estat membre en el que es residisca**
- **B.3. El dret de protecció en l'estranger**
- **B.4. Els drets enfront de les institucions europees**

A. 1. UBICACIÓ SISTEMÀTICA

1. Ciutadania de la UE

- ⊖ Introduïda pel Tract. Maastricht
- ⊖ Proclamada en el TUE
  - [Preàmbul §10 TUE](#): crear “una ciutadania comuna”
  - [Art. 9 TUE](#): definició
- ⊖ Desenvolupada en [els art. 20-25 TFUE](#)

2. És correcte?

A.2. ATRIBUCIÓ DE LA CIUTADANIA DE LA UE

[Art. 9 TUE](#) i [art. 20.1 TFUE](#):

1. Atribució automàtica ciutadania de la UE a nacionals de EM
2. No elimina ni substitueix nacionalitat: la pressuposa
3. Vincle indissoluble entre nacionalitat EM-ciutadania de la UE
  - ⊖ Adquisició nacionalitat EM → adquisició ciutadania de la UE
  - ⊖ Pèrdua nacionalitat EM → pèrdua ciutadania de la UE
    - Problema: Qui concedeix o lleva la nacionalitat d'un EM? Discrecionalitat sobirana → no hi ha norma europea sobre adquisició o pèrdua ciutadania
4. Ciutadania de la UE complementa nacionalitat EM
  - ⊖ Ciutadania afegeix drets a la nacionalitat EM (= estatut del ciutadà UE)
  - ⊖ “Tracte nacional” si en territori d'un altre EM [Art. 18.1 TFUE](#)

1. Abast

- ⊙ Enumeració de drets en [art. 20.2 TFUE](#)
- ⊙ No són dret absoluts, sinó condicionats [Art. 20.2, últim paràg. TFUE](#)
- ⊙ Procediment flexible de revisió [Art. 25 TFUE](#)

B.1. EL DRET DE CIRCULAR I RESIDIR LLIUREMENT EN EL TERRITORI DELS EM

1. [Art. 21.1 TFUE](#)

- ⊙ Es va construir sobre les llibertats de circulació del mercat comú (de treballadors, serveis i establiment)
- ⊙ Art. 21: a “tot ciutadà”, amb independència de la seua activitat econòmica
  - Però no és un dret absolut: no si representa una càrrega econòmica onerosa per al EM en el qual residisca
- ⊙ Gran *vis* expansiva en relació amb principi de tracte nacional [Art. 18 TFUE](#) Exemples jurisprudencials:
  - [Sent. Martínez Sala](#)
  - [Snet. Rudy Grzelczyk](#)

B.2. EL DRET DE SUFRAGI ACTIU I PASSIU EN LES ELECCIONS AL PE I EN LES ELECCIONS MUNICIPALS DEL EM EN EL QUAL ES RESIDISCA

1. Dret de sufragi en les eleccions municipals del EM en el qual residisquen

- ⊙ Proclamació [Art. 22.1 TFUE](#)
- ⊙ Concreció normativa amb límits [Direct. 94/80/CE](#)

2. Dret de sufragi en les eleccions al PE

- ⊙ Proclamació [Art. 22.2 TFUE](#)
- ⊙ Concreció normativa amb límits [Direct. 93/109/CE](#)

B.3. EL DRET A LA PROTECCIÓ EN L'ESTRANGER

1. Proclamació [art. 23 TFUE](#)

- ⊖ No és protecció diplomàtica *strictu sensu*: és protecció consular

2. Concreció normativa [Direct. \(UE\) 2015/637](#)

B.4. ELS DRETS ENFRONT DE LES INSTITUCIONS EUROPEES

1. Comprenen [art. 20.2.d\) TFUE](#) i [art. 24 TFUE](#):

- ⊖ El dret a la iniciativa legislativa popular europea

- (Novetat Lisboa) [Art. 11.4 TUE](#) i [art. 24, §1 TFUE](#)

- [Reglament \(UE\) núm. 2019/788, del Parlament Europeu i del Consell, de 17.4.2019, sobre la iniciativa ciutadana](#)

- ⊖ El dret de petició davant el PE [Art. 24, §2 TFUE](#) i [art. 227 TFUE](#)

- Si petició es declara impertinent

- S'arxiva

- Notificació motivada al(s) signant(s)

- Si petició es declara pertinent

- S'estudia per Comissió parlamentària de peticions

- Trasllada les seues conclusions a la institució corresponent

- Informa el Ple del PE de les mesures adoptades per la Comissió o el Consell

- ⊖ El dret a presentar reclamacions davant el Defensor del Poble Europeu

- [Art. 24, §3 TFUE](#)

- [Art. 228 TFUE](#)

⊙ El dret de dirigir-se per escrit a les institucions de la UE i a rebre una resposta d'aquestes

- Proclamació [Art. 20.2.d\) TFUE](#) i [art. 24, §4 TFUE](#)

- Entre altres, comprèn els supòsits següents:

- El tradicional dret de queixa o denúncia (no en els tract.) davant la Comissió Europea per violació del dret UE per un EM

Forma escrita (molt àmplia) amb identificació de denunciament i denunciat

- a) Si la Comissió no accepta denúncia → contesta

- ∅ Indicant motius

- ∅ Assenyalant alternatives de recursos

- b) Si la Comissió accepta denúncia → contesta

- ∅ Obrir procediment per infracció contra EM

- ∅ Informar el denunciament de cada decisió

- ∅ Cap recurs contra la Comissió per mala administració davant el Defensor del Poble Europeu

- El dret d'accés als documents europeus

[Art. 15.3 TFUE](#)

[Regl. \(CE\) núm. 1049/2001, del PE i del Consell, de 30.5.2001, relatiu a l'accés del públic als documents del PE, del Consell i de la Comissió](#)